

Sygn. akt II Ca 228/15

POSTANOWIENIE

Dnia 28 sierpnia 2015 roku

Sąd Okręgowy w Szczecinie II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący:	SSO Sławomir Krajewski (spr.)
Sędziowie:	SO Marzenna Ernest SO Iwona Siuta
Protokolant:	sekr. sądowy Ziemowit Augustyniak

po rozpoznaniu na rozprawie w dniu 28 sierpnia 2015 roku w S.

sprawy z wniosku **M. S.**

z udziałem **A. S. (1), A. S. (2), M. D. (1), K. D. (1), N. D. i D. D. (1)**

o stwierdzenie nabycia spadku po J. S.

na skutek apelacji wniesionej przez uczestników A. S. (1) i A. S. (2) od postanowienia Sądu Rejonowego w Świnoujściu z dnia 20 listopada 2014 roku, sygn. akt VI Ns 156/13

uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Kamieniu Pomorskim, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach instancji odwoławczej.

2Sygn. akt II Ca 228/15

UZASADNIENIE

Wnioskodawca M. S. wniósł o stwierdzenie nabycia spadku po zmarłym w dniu 30 sierpnia 2012 roku J. S., ostatnio stale zamieszkałym w D.. Wnioskodawca jako spadkobierców ustawowych wskazał dzieci zmarłego, tj. A. S. (2), M. D. (1) i K. D. (1) oraz wdowę po zmarłym A. S. (1). Jednocześnie wnioskodawca domagał się wydziedziczenia na podstawie testamentu córek z pierwszego małżeństwa. Wnioskodawca domagał się stwierdzenia, że on i pozostali uczestnicy ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

Uzasadniając wniosek podał, że spadkodawca J. S. zmarł dnia 30 sierpnia 2012 roku we W., a ostatnio zamieszkiwał w D.. Zmarły pozostawił testament, w którym wydziedziczył córki z pierwszego małżeństwa.

Postanowieniem z dnia 20 listopada 2014 roku Sąd Rejonowy w Świnoujściu:

I. stwierdził, że spadek po J. S. zmarłym w dniu 30 sierpnia 2012 roku we W., ostatnio stale zamieszkałym w D., przy ulicy (...), gmina D. na podstawie ustawy nabyli: wdowa A. S. (3) z d. F. (córka F. i S.) w udziale do 4/16 części spadku

oraz zstępni: M. D. (2) z domu S. (córka zmarłego i J. A. (1)), M. S. i A. S. (2) (synowie zmarłego i A.) oraz wnuczka N. D. (córka D. i I.) każde z nich w udziale do 3/16 części spadku - wszyscy z dobrodziejstwem inwentarza;

II. ustalili, że każda ze stron ponosi koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

Sąd Rejonowy oparł swoje rozstrzygnięcie na ustalonym w sposób następujący stanie faktycznym:

Spadkodawca J. S. syn W. i A. zmarł dnia 30 sierpnia 2012 roku we W., ostatnio stale zamieszkiwał w D. przy ul. (...).

J. S. był dwukrotnie żonaty:

1. po raz pierwszy z J. A. (2) z d. H., z tego małżeństwa urodziły się dwie córki: K. D. (2) z d. S. i M. D. (2) z d. S.;
2. po raz drugi z A. z d. F., z tego związku urodziło się dwóch synów: wnioskodawca M. S. i uczestnik A. S. (2).

Spadkodawca nie miał dzieci pozamałżeńskich ani przysposobionych.

J. S. aktem notarialnym z dnia 24 stycznia 2012 roku sporządzonym w Kancelarii Notarialnej w J., przed notariuszem P. S., wpisanym do Repertorium A nr 288/2012, sporządził testament, w którym wydziedziczył swoje córki K. D. (1) i M. D. (1), obydwie z powodu uporczywego niedopełniania względem testatora obowiązków rodzinnych i dopuszczania się względem testatora rażącej obrazy czci. W tym testamencie J. S. wydziedziczył także swoje wnuki, tj. D. D. (1) i M. D. (3), obydwu z powodu uporczywego niedopełniania względem testatora obowiązków rodzinnych.

Jest to pierwsze postępowanie spadkowe po J. S..

Uczestniczka K. D. (1) w dniu 20 lutego 2013 roku przed Notariuszem G. O. w Kancelarii Notarialnej w S. odrzuciła spadek przypadający jej na podstawie dziedziczenia ustawowego po ojcu J. S., wskazując jednocześnie, że posiada jedno dziecko tj. syna D. D. (1).

Także uczestnik D. D. (1) w dniu 3 kwietnia 2013 roku przed Notariuszem G. O. złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku przypadającym mu na podstawie dziedziczenia ustawowego po dziadku J. S..

Uczestnik D. D. (1) posiada jedyne dziecko, tj. małoletnią N. D. urodzoną (...).

Wnioskodawca M. S. oraz uczestnicy A. S. (1), A. S. (2) i M. D. (1) nie składali żadnych oświadczeń o przyjęciu bądź o odrzuceniu spadku po J. S..

Żaden z uczestników nie zrzekał się dziedziczenia po J. S. ani nie został uznany sądownie za osobę niegodną dziedziczenia.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd pierwszej instancji zwrócił uwagę, iż dziedziczenie według ustawowego porządku dziedziczenia następuje wtedy, gdy: spadkodawca nie sporządził w ogóle testamentu, spadkodawca sporządził testament, którego treść ogranicza się do innych rozporządzeń, spadkodawca sporządził testament, który okazał się nieważny lub bezskuteczny.

Sąd Rejonowy podniósł, iż spadkodawca J. S. sporządził testament notarialny z 24 stycznia 2012 roku, przy czym testament ten dotyczy wyłącznie wydziedziczenia córek K. D. (1) i M. D. (1) oraz wnuków D. D. (1) i M. D. (3). Dodał, iż J. S. nie sporządził zaś testamentu, który powoływałby do spadku po nim jakąkolwiek osobę. Sąd podkreślił, iż czym innym jest sporządzenie testamentu na rzecz określonego spadkodawcy, a czym innym jest wydziedziczenie. Nadmieniał, iż testament notarialny J. S. z dnia 24 stycznia 2012 roku odnosi się wyłącznie do wydziedziczenia, tj. do pozbawienia zachowku, a nie do całości spadku. Zachówek zaś jest to prawo zstępnych, małżonka oraz rodziców spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy do udziału spadkowego, który by im przypadł przy dziedziczeniu ustawowym.

W tej więc sytuacji ma więc miejsce dziedziczenie według ustawowego porządku dziedziczenia, zgodnie z którym w pierwszej kolejności powołane są z ustawy do spadku dzieci spadkodawcy oraz jego małżonek; dziedziczą oni w częściach równych, jednakże część przypadająca małżonkowi nie może być mniejsza niż jedna czwarta całości spadku. Jeżeli dziecko spadkodawcy nie dożyło otwarcia spadku, udział spadkowy, który by mu przypadął, przypada jego dzieciom w częściach równych.

Sąd pierwszej instancji nadmienił, iż oświadczenie o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku może być złożone w ciągu sześciu miesięcy od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swojego powołania, zaś spadkobierca który spadek odrzucił, zostaje wyłączony od dziedziczenia, tak jakby nie dożył otwarcia spadku. Podniósł, iż bieg terminu do złożenia oświadczenia rozpoczyna się od dnia, w którym spadkobierca dowiedział się o tytule swojego powołania po danym spadkodawcy, co oznacza, że początek biegu terminu dla każdego spadkobiercy ustalany powinien być indywidualnie i może zakończyć swój bieg w różnym czasie. Dla spadkobiercy ustawowego będzie to z zasady data, w której dowiedział się o śmierci spadkodawcy, o ile w tej dacie wiedział o łączącym go ze zmarłym pokrewieństwie uzasadniającym powołanie do dziedziczenia w pierwszej kolejności. Co do spadkobierców ustawowych powołanych w dalszej kolejności, to bieg terminu rozpocznie się od dnia, w którym dowiedział się on, że wyprzedzający go spadkobierca utracił tytuł powołania do dziedziczenia, tj. został wyłączony od dziedziczenia tak, jakby nie dożył chwili otwarcia spadku, np. składając oświadczenie o odrzuceniu spadku.

Sąd Rejonowy zauważył, iż w niniejszej sprawie jedynie dwoje spadkobierców ustawowych po J. S., tj. córka K. D. (1) i wnuk D. D. (1) złożyli w terminie oświadczenia o odrzuceniu spadku co w konsekwencji doprowadziło do uznania ich za osoby wyłączone od dziedziczenia, tak jakby nie dożyły otwarcia spadku. Pozostali spadkobiercy ustawowi, tj. wdowa A. S. (1) oraz zstępni, tj. wnioskodawca M. S., uczestnik A. S. (2) i M. D. (1), oraz małoletnia N. D., reprezentowana przez ojca D. D. (1), nie złożyli żadnego oświadczenia o przyjęciu albo o odrzuceniu spadku po J. S..

Sąd zwrócił uwagę, iż brak oświadczenia spadkobiercy o przyjęciu albo o odrzuceniu spadku jest jednoznaczne z prostym przyjęciem spadku. Jednakże gdy spadkobiercą jest osoba nie mająca pełnej zdolności do czynności prawnych - w niniejszej sprawie taką osobą jest małoletnia N. D. - brak oświadczenia spadkobiercy w terminie jest jednoznaczny z przyjęciem spadku z dobrodziejstwem inwentarza. Sąd I instancji zaznaczył przy tym, iż jeżeli jeden ze spadkobierców przyjął spadek z dobrodziejstwem inwentarza, uważa się, że także spadkobiercy, którzy nie złożyli w terminie żadnego oświadczenia, przyjęli spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Wobec powyższego Sąd Rejonowy stwierdził, że spadek po J. S. na podstawie ustawy nabyli wdowa A. S. (1) w udziale do 4/16 części spadku oraz zstępni M. D. (1), M. S., A. S. (2) i N. D. każdy z nich w udziale po 3/16 części spadku - wszyscy z dobrodziejstwem inwentarza.

O kosztach postępowania Sąd orzekł na podstawie art. 520 k.p.c. w zw. z art. 108 § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Apelację od powyższego postanowienia wywiedli uczestnicy A. S. (1) i A. S. (2) i zaskarżając postanowienie w całości, wniosła o jego zmianę, poprzez ustalenie, że wszyscy spadkobiercy nabyli spadek wprost. Ponadto, zarzucając postanowieniu, iż Sąd pierwszej instancji nie wydziedziczył M. D. (1), M. D. (3) oraz K. D. (1) i D. D. (1), skarżący wnieśli o zmianę zaskarżonego postanowienia poprzez wydziedziczenie ww. osób.

W uzasadnieniu apelujący podnieśli, iż Sąd pierwszej instancji nieprawidłowo ustalił krąg spadkobierców, a nadto nie orzekł o wydziedziczeniu, a ponadto nieprawidłowo ustalił, iż spadkobiercy nabyli spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja okazała się zasadna w tym znaczeniu, że wobec nierozpoznania istoty sprawy, w rozumieniu art. 386 § 4 kpc, zaistniała konieczność uchylecia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy Sądowi pierwszej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Rejonowy mianowicie uznał okoliczność wydziedziczenia córek K. D. (1) i M. D. (1) oraz wnuków D. D. (1) i M. D. (3), dokonanego przez spadkodawcę testamentem notarialnym z dnia 24 stycznia 2012 roku, za pozostającą bez wpływu na ustalenie kręgu spadkobierców ustawowych ww. i w konsekwencji przyjął, że owo wydziedziczenie nie stanowiło przeszkody do nabycia spadku przez M. D. (1).

Stanowisko to jest nietrafne. W wyroku z dnia 28 maja 2013 roku (I ACa 412/13) Sąd Apelacyjny w Poznaniu wywiódł, że skuteczne wydziedziczenie, dokonane w trybie art. 1008 kc, pozbawia osobę nim objętą nie tylko prawa do zachowku, ale pozbawia taką osobę zdolności dziedziczenia po tym spadkodawcy. Pogląd ten zasługuje na aprobatę. W doktrynie prawa (System Prawa Prywatnego, Prawo Spadkowe - Tom 10, Wydawnictwo C.H. B., Instytut nauk Prawnych PAN, W., str. 859) analogicznie przyjęto, że każde wydziedziczenie w rozumieniu art. 1008 kc, niezależnie od pozbawiania prawa do zachowku, wywiera również skutki testamentu negatywnego, tzn. odsuwa osobę dotkniętą tą dyspozycją testamentową od dziedziczenia.

W tym stanie rzeczy aktualnie analizowana okoliczność ma znaczenie dla ustalenia kręgu spadkobierców ustawowych J. S..

Sąd Rejonowy tymczasem w ogóle nie badał skuteczności owego wydziedziczenia i nie zamieścił w uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia w tym przedmiocie jakichkolwiek rozważań.

Należy tu uwypuklić, że w powołanym powyżej wyroku Sąd Apelacyjny w Poznaniu słusznie zwrócił uwagę, że ustawowym wymogiem skuteczności wydziedziczenia jest wyraźne wyjawienie takiego zamiaru przez spadkodawcę w stosunku do określonej osoby oraz podanie przyczyny wydziedziczenia. (art. 1009 kc). Przyczyny wydziedziczenia wskazane zostały w art. 1008 kc, a warunkiem skutecznego zastosowania tego przepisu jest wykazanie zaistnienia tych przesłanek. Dla zasadności wydziedziczenia nie ma decydującego znaczenia sama tylko wola spadkodawcy, lecz obiektywne istnienie ściśle przewidzianych przez ustawodawcę w art. 1008 kc podstaw wydziedziczenia i brak istnienia tych podstaw w rzeczywistości czyni wydziedziczenie bezskutecznym (por: wyrok SA w Poznaniu z dnia 29 grudnia 2014 r., I ACa 572/14 i wyrok SA w Katowicach z dnia 3 grudnia 2014 r., I ACa 702/14).

W okolicznościach sprawy istnienie przesłanek wydziedziczenia było kwestionowane przez uczestniczki K. D. (1) i M. D. (1), a ich zachodzenie ma znaczenie w szczególności co do M. D. (1), która nie złożyła oświadczenia o odrzuceniu spadku.

W dalszym toku postępowania Sąd winien, więc zbadać skuteczność przedmiotowego wydziedziczenia, poddając pod tym kątem analizie już zgromadzony materiał dowodowy, ewentualnie także przeprowadzić inne niezbędne dowody.

Wobec faktu, że wydziedziczenie dotyczy m. in. córki spadkodawcy - M. D. (1), zainteresowanym w sprawie - w rozumieniu art. 510 § 1 kpc, podlegającym wezwaniu do udziału w sprawie jest także syn ww. M. D. (3). Sąd winien, zatem w dalszym toku postępowania wezwać ww. do udziału w sprawie w charakterze uczestnika.

Rzeczą Sądu będzie również zbadanie przejawiających się w zeznaniach uczestniczek K. D. (1) i M. D. (1) oraz w przedkładanych przez nie dokumentach, okoliczności mogących wskazywać na zaistnienie przesłanki nieważności testamentu, o jakiej mowa w art. 945 § 1 pkt 1 kc.

Mając na uwadze wszystko powyższe należało, na podstawie art. 386 § 4 kpc, w zw. z art. 13 § 2 kpc, orzec jak w sentencji postanowienia.

Orzeczenie o kosztach postępowania apelacyjnego zapadło na podstawie art. 108 § 2 kpc.